

Світлана Задорожна
к.ю.н., доцент кафедри європейського права та порівняльного
правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія
Федьковича
Альона Маник
асистент кафедри європейського права та порівняльного
правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія
Федьковича
УДК 341.01

Становлення та розвиток науки міжнародного права в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича

Анотація: В даній статті досліджуються наукові доробки науковців, що розроблялися у різні періоди у Чернівецькому національному університеті та їхній внесок у розвиток сучасної науки і практики міжнародного права, зокрема Є. Ерліха, М. Гакмана, А. Георгіци, Л. Гіждівана, С. Задорожної, О. Руденко, Н. Кирилюк.

Ключові слова: міжнародне право, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, розвиток науки міжнародного права, принцип суверенної рівності держав, уніфікація міжнародного приватного права в країнах ЄС, принцип автономії волі в міжнародному приватному праві, міжнародне гуманітарне право, міжнародний комерційний арбітраж, принципи міжнародного права.

Аннотация: В данной статье исследуются научные труды ученых, разрабатывались в разные периоды в Черновицком национальном университете и их вклад в развитие современной науки и практики международного права, в частности Е. Эрлиха, М. Гакмана, А. Георгици, Л. Гиждивана, С. Задорожной, А. Руденко, Н. Кирилюк.

Ключевые слова: міжнародне право, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, розвиток науки міжнародного права, принцип суверенної рівності держав, уніфікація міжнародного приватного права в країнах ЄС, принцип автономії волі в міжнародному приватному праві, міжнародне гуманітарне право, міжнародний комерційний арбітраж, принципи міжнародного права.

Summary: This article explores the scientific developments of scholars who have been developing at different periods in the Chernivtsy National University and their contribution to the development of modern science and practice of international law. In particular, E. Ehrlich, M. Gakman, A. Georgita, L. Gidzhivan, S. Zadorozhna, O. Rudenko, N. Kirilyuk.

Keywords: international law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, development of international law science, the principle of sovereign equality of states, the unification of private international law in the EU, the principle of the autonomy of freedom in private international law, international

humanitarian law, international commercial arbitration, the principles of international law.

Одним із центрів науки сучасного міжнародного права в Україні по праву можна вважати і Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Саме в цьому навчальному закладі були розроблені ряд наукових напрямків та теорій, пов'язаних з іменами таких вчених, як М. Гакман, Є. Ерліх, Л. Гіждіван, А. Георгіца та ряду інших.

Не зважаючи на те, що окрема кафедра на юридичному факультеті ВУЗу, що розпочала свій самостійний науковий міжнародно-правовий напрямок досліджень, була заснована лише 2001 році, питання міжнародного права досліджувались в Чернівецькому університеті задовго до її появи.

Історія розвитку науки міжнародного права в рамках юридичного факультету Чернівецького національного університету безпосередньо пов'язана з історичними періодами розвитку та функціонування юридичного факультету Чернівецького національного університету, яких налічується три: австрійський (1875–1918 рр.), румунський (1918–1940 рр.) та український (1991 р. – дотепер).

В першу чергу хочеться згадати постать тогочасного австрійського та чернівецького вченого – Євгена Ерліха, якого по праву вважають засновником соціології права та її методологічного обґрунтування. Видатний вчений-юрист народився у Чернівцях (14 вересня 1862 р.) та провів своє дитинство у м. Самбір. Здобувати вищу освіту вчений розпочав у Львівському університеті, а продовжив і закінчив навчання у Віденському університеті, де здобув наукову ступінь доктора права.

Що ж стосується наукової кар'єри, то вона розпочалася у Чернівецькому університеті. Саме з ним пов'язують пік наукової активності молодого вченого, який був не просто рядовим викладачем, а у період з 1906 по 1907 рр. навіть займав посаду ректора навчального закладу. Відправною точкою для виникнення соціології права вважають вихід у світ у 1913 р. «Основ соціології права» Є. Ерліха. Варто зазначити, що друкована спадщина науковця складає понад півсотні робіт, в основу яких покладені дослідження, які вчений отримував у тогочасній мультинаціональній Буковині, де перепліталися культура, мораль та звичаї таких народів як австрійці, євреї, роми, українці, угорці, росіяни та ін., власне така велика кількість національностей послужила основою до вироблення вченим теорії про право союзів та теорії «живого» права, що в сучасному міжнародному праві отримує новий підхід.

«Візитівкою» ж соціально-правової філософії Є. Ерліха виступає теза про соціальне призначення права, яке виникає в процесі соціальної взаємодії, і завданням якого є регулювання внутрішнього порядку соціальних союзів. «Право, – стверджував Є. Ерліх, – перш за все, є організацією»[36; С.86].

Австрійський вчений пояснював юридичні явища і процеси, виходячи з соціологічного підходу, відповідно до якого право є не тільки системою формальних норм, встановлених державою, а «живим», тобто

виробленим у процесі людського співіснування, як систему діючих норм моралі, релігії, звичаїв, честі, правил пристойності тощо, які регулюють «не тільки позаправові відносини», а «на кожному кроці проникають і в галузь права...»[31; С.147–151]. Варто зазначити, що Є. Ерліх не просто вигадав термін «живе» право», а перейняв моду, яка існувала в суспільстві перед Першою Світовою війною. Поняття «живе» у той період фігурувало у різних сферах і галузях життя суспільства.

Для розкриття змісту та ознайомлення з поняттям «живого» права Є. Ерліхом було організовано семінар «живого права», який проводився на юридичному факультеті Чернівецького університету. Перша згадка про семінар датується 10 жовтня 1909 року. Головне завдання даного семінару науковець вбачав у збиранні та обробленні численного фактичного матеріалу, результатом якого стало те, що жорсткій критиці була піддана обмеженість дослідження правової дійсності лише виключним вивченням текстів нормативних актів та механізмів їх реалізації.

Що ж стосувалося власне студентів, то Є. Ерліх вважав, що семінари «живого права» дадуть «можливість студентам пізнавати науковий метод» і пробудять в них свідомість дійсності[34; С.107]. Доречними в цьому контексті були слова Є. Ерліха про те, що вже через п'ять хвилин після спілкування зі студентом перед останнім відкривався новий світ. Більшість речей, на які студент не звертав ніякої уваги до цього часу, набували для нього нового життя, проходили відродження та були свідками «живого» права[30; С.48–49].

В «Основах соціології права» [36] австрійський учений переконливо показав, що хоча право за своєю природою єдине не тільки в межах країни, а й у світовому масштабі, виступаючи нормативним способом соціальної дійсності, воно зовні проявляється в ряді якісно відмінних між собою феноменів. Це, як мінімум, право держави, право юристів, право соціальних союзів і, власне, «живе» право, яке є феноменом права суспільства в цілому.

Може видатися спірним питання про відношення наукових доробок та ідей Є. Ерліха до міжнародного права. Однак, сучасний стан розвитку доктрини та практики міжнародного права яскраво демонструє ті зміни, які відбуваються не лише у суспільстві, але у розумінні та тлумаченні міжнародного права, зокрема. Превалюючою тенденцією сучасного міжнародного права є погляд на нього не як на статичну та незмінну сукупність норм, а як гнучку систему правового регулювання, що пристосовується до сучасних вимог її суб'єктів, адже догматизм завжди стоїть на перешкоді утвердження нового та прогресивного.

Першою точкою дотику між «живим» правом Є. Ерліха та міжнародним правом є причини його виникнення. Євген Ерліх черпав свої ідеї виникнення права у римському праві, звідки і ми можемо зробити ряд висновків щодо походження міжнародного права у *jus gentium*. Міжнародне право бере свої витoki у додержавний період, що було викликано життєвонеобхідними суспільними потребами за межами роду (за словами Є. Ерліха «соціального союзу»). Перші міжродові відносини

регулювалися на основі погодження волі у формі угод (за Є. Ерліхом «живе» право панує в угодах»). Порівнюючи теорії походження права відповідно до концепції «живого» права Є. Ерліха та досліджуючи походження міжнародного права, можемо з впевненістю сказати, що виникненню міжнародного права послужили ті ж детермінанти, за допомогою яких виникло право у теорії Є. Ерліха, а саме ланцюг «соціальні союзи» – теорія примирення – і, як результат, *jus gentium*.

Ще одним підтвердженням розуміння сучасного міжнародного права як «живого» є механізм пристосовуваності міжнародного права до змін у розвитку міжнародної співтовариства у випадках, коли врегулювання таких змін неможливе шляхом застосування загального міжнародного права та у випадках, коли такого регулювання потребують нові сфери співробітництва. Незважаючи на велику кількість позитивних норм міжнародного права, все частіше до процесу створення нових норм міжнародного права залучаються й неklasичні суб'єкти такого процесу, що передусім зумовлено швидкими темпами розвитку міжнародних відносин. Особливістю міжнародного правотворення у відповідності до концепції «живого» права Є. Ерліха є *вихід за межі класичної теорії дводжерельності* міжнародного права (міжнародний договір ат міжнародний звичай), та отримання завдяки новим суб'єктам правотворення якісно нових ознак класичними джерелами (міжнародний договір – тлумачення як «живого» документу; звичай – «моментальний» звичай). Аналізуючи рішення міжнародних організацій, з впевненістю можна говорити про них як про джерела закріплення прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права, незважаючи на їх відсутність у списку джерел ст. 38 МС ООН. Однак, ступінь їх ефективності вказує на характер джерел «живого» права. Міжнародна *правозастосовча діяльність* набуває характеру «живого» процесу на що вказує вищий процент ефективності у порівнянні із класичним правозастосуванням на основі позитивно-правових норм. Така ефективність досягається не під примусом, а на основі добровільності, однак завдяки життєвій необхідності, справедливості ат відповідності інтересам суб'єктів виконання «живих» норм. Особливу роль у розвитку сучасного міжнародного права як «живого» відіграють органи міжнародного правосуддя, передусім це вбачається у створенні нових норм міжнародного права, шляхом прийняття рішень по конкретних справах, адже саме у в їх змісті досить часто зустрічаються елементи нормотворення, яке здійснюється в межах тлумачення норм і принципів міжнародного права, виявленні звичаєвих норм і загальних принципів права, тлумачення міжнародного договору як «живого інструменту» зокрема. Рішення кожного міжнародного суду і арбітражу може здійснити безпосередній вплив на розвиток міжнародного права, зробити поштовх для початку формування абсолютно нового напрямку, доктрини чи навіть галузі права.

Крім того особливої уваги заслуговує праця Євгена Ерліха «Internationales Privatrecht als Weltrecht. Das Plädoyer des Rechtssoziologen Eugen Ehrlich für die Lehre von Ernst Zitelmann» [2; S.419–433]. У даній

праці автор рецензує наукові погляди Ернста Цітельманна, які стосуються питання міжнародного приватного права, зокрема виділення науковцем наддержавного міжнародного приватного права та такі його інститути як особистий закон особи, порядок застосування судами іноземного законодавства., визнання міжнародного приватного права в межах окремих держав, а також вплив даного права на внутрішньонаціональне законодавство. Варто зазначити, що Євген Ерліх у завершенні рецензування вказав на той момент, що вчення Е. Цітельманна мають беззаперечну цінність, однак про коректність чи некоректність його вчення будуть кожного разу говорити по-іншому, це залежатиме в першу чергу від «вироблених стандартів» сучасників, які будуть здійснювати аналіз наукової роботи.

Після встановлення румунської влади на Буковині гостро постало питання про впровадження румунської мови в усі державні органи та установи. Це стосувалося і Чернівецького університету. Декретом короля Фердинанда I від 12 вересня 1919 р. Чернівецький німецькомовний університет було реорганізовано у румунський [35; С.4]. З 1 жовтня 1919 року усі факультети (теологічний, філософсько-філологічний та юридичний) повинні були повністю перейти на румунську мову навчання протягом трьох років. Це негативно відобразилося на професорсько-викладацькому складі, оскільки абсолютна більшість його була австрійцями (єдиним викладачем-румуном на той час був К. Ісopesку-Грекул). За таких умов не румуномовні викладачі визнали за краще залишити викладацьку роботу. Серед тих, хто припинив свою діяльність на юридичному факультеті, був і Євген Ерліх, якому рада юридичного факультету 22 жовтня 1921 року остаточно відмовила у зарахуванні на професорську посаду через небажання викладати румунською мовою. На вакантні місця були запрошені викладачі з університетів Румунії (Бухарестського та Ясського), випускники місцевого юридичного факультету та практики (судді, прокурори, адвокати зі ступенем доктора права) [27; С.39].

Саме у цей період розвитку юридичного факультету основна робота з організації навчального та наукового процесу була покладена на декана факультету – Максиміліана Гакмана.

Максиміліан Гакман народився 1877 р. у с. Опришени Радівецького повіту Буковини у сім'ї священика. Правову освіту здобув у Лейпцигу та Берліні. Був кандидатом у адвокати, секретарем національного румунського консилиуму на Буковині у 1918 р. наукову та педагогічну роботу на посаді штатного професора юридичного факультету проводив, починаючи з 1919 року. Так, науковець протягом трьох років (1919-1922 рр.) займав посаду голови екзаменаційної комісії для проведення правничо-історичного державного екзамену у Чернівецькому університеті, а в період з 1919 р. по 1921 р. М. Гакмана обирали деканом юридичного факультету Чернівецького університету, а в період з 1938-1939 рр. – був останнім керівником юридичного факультету. За час роботи у Чернівецькому національному університеті Максиміліан Гакман також

займав посаду ректора (1921-1922 рр). Крім того, науковець займав і виборні адміністративні посади, до прикладу був обраний сенатором від університету до румунського парламенту.

За час своєї педагогічної діяльності Максиміліан Гакман викладав такі спецкурси як комерційне право, міжнародне публічне та приватне право. Перу М. Гакмана належить чимало наукових і науково-методичних праць. Основні напрямки його наукової діяльності – це дослідження міжнародного публічного та приватного, комерційного і вексельного права[13; Р.110]. На початку 30-х років М. Гакман видав двотомник «Порівняльне торговельне право» та монографію «Німецька дипломатія у міжвоєнний період» [5-7]. У бібліотеці Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича зберігаються декілька історико-політичних нарисів, теоретико-правових досліджень та два трактати з міжнародного приватного і публічного права та вексельного права [3-4, 8-12]. Крім того, науковець співпрацював із багатьма румунськими виданнями, серед яких «Часопис публічного права», «Румунські пандекти», «Журнал товариств і комерційного права».

Варто сказати, що професор Гакман, як і його попередник Є. Ерліх, проводив активну просвітницьку роботу з студентством та молоддю – проводилися наукові конференції із студентською спільнотою «Junimea» («Молодь»).

Окрім науково-педагогічної діяльності на юридичному факультеті Чернівецького університету, професор Гакман брав активну участь у міжнародному науковому житті. Зокрема, у вересні 1935 р. М. Гакман брав участь у Міжнародному конгресі права в Мюнхені, в 1936 р. – у роботі третього Конгресу Академії права в Берліні[20; С.5].

Оцінюючи науково-педагогічну діяльність професора Максиміліана Гакмана за період перебування його на посаді декана, можна відмітити активізацію наукової діяльності на факультеті, а також розширення міжнародних зв'язків. Особливої уваги заслуговує рішучий крок М. Гакмана що поділу факультету у 1921 році на два відділення: юридичне та політико-економічне.

Третій – сучасний період розвитку науки міжнародного права в Чернівецькому університеті бере час відліку в лютому 2001 року із створенням на юридичному факультеті Чернівецького національного університету створюється кафедра міжнародного права і порівняльного правознавства, яку очолив доктор юридичних наук, професор А.З. Георгіца. Саме йому Чернівецький національний університет завдячує появі вперше в історії університету кафедри міжнародноправового напрямку (у 2012 році професор нагороджений нагрудним знаком «Петро Могила» – за значний внесок у розвиток вищої школи в Україні). Професор Георгіца А.З. був відомим всій науковій Україні вченим і фахівцем у галузі конституційного і міжнародного права (доктор наук зі спеціальності конституційне право 1999р.), його праці мають важливе значення у напрямку міжнародного права у сфері прав людини, принципів міжнародного права, демократії та правової держави[1, 21, 28], крім того,

під його керівництвом опубліковано ряд навчальних праць в сфері міжнародного права [17-19]. За час існування кафедри з міжнародно-правовим науковим спрямуванням, вона зазнала ряд перейменувань (кафедра міжнародного права і порівняльного правознавства, кафедра міжнародного права) та кафедра Європейського права і порівняльного правознавства – сьогодні. Протягом 2001–2017 років на кафедрі захищено 4 кандидатських дисертації з різних напрямків міжнародно-правового характеру та в розробці 1 докторська та кандидатська дисертація з актуальних проблем науки міжнародного права.

В 2001 році вперше захищається кандидатська дисертація зі спеціальності міжнародне право на тему «Становлення та розвиток співробітництва України з Радою Європи у сфері прав людини» в Чернівецькому національному університеті загалом, її автором став Гіждіван Л.Ю. В дисертації проведено системний аналіз входження України до європейської системи захисту прав і основних свобод людини відповідно до вимог Ради Європи, що також пов'язано з визначенням характеру імплементації зобов'язань країни у її внутрішньому правопорядку, і містить певні пропозиції щодо удосконалення національних механізмів даної імплементації. Наукові висновки автора сьогодні мають величезне значення для імплементації норм права ЄС в галузі прав людини, що має наднаціональний характер, в рамках Європейської інтеграції України, а також у світлі процесу приєднання ЄС до прийнятої Радою Європи 1950 р. Європейської конвенції з прав людини, адже зумовлюють необхідність перегляду ряду понять та інститутів вітчизняної юридичної науки та державно-правової практики, насамперед таких, як державний суверенітет, законність, справедливість, політична демократія, імплементація міжнародних стандартів з прав людини, конституційне закріплення основних принципів міжнародного права. Після захисту кандидатської дисертації Гіждіваном Л.Ю. було обрано напрямок теоретичної розробки в галузі міжнародного гуманітарного права, що й сьогодні вважається пріоритетним у світовій міжнародно-правовій науці. У даному науковому напрямку автором було надруковано ряд наукових статей [22-24, 26]. Крім того, науковець має ряд здобутків і в сфері навчально-методичних доробків в сфері міжнародного права [25]. Нажаль передчасна смерть молодого науковця обірвала можливість завершення та подальшого розвитку такого напрямку в нації міжнародного права.

У 2007 відбулися успішні захисти двох кандидатських дисертацій з міжнародного приватного на тему «Автономія сторін у міжнародному приватному праві» права Задорожної С.М. та на тему «Уніфікація міжнародного приватного права в Європейському Союзі» Руденко О.В. На основі захищених дисертацій опубліковано відповідні монографії.

Зокрема, Задорожна С.М. «Автономія сторін у міжнародному приватному праві» [29], в монографічному дослідженні висвітлюється проблема автономії волі як колізійно-правової свободи, прослідковано історію виникнення і формування автономії волі як вільного вибору права, проведений порівняльно-правовий аналіз зарубіжного та міжнародного

законодавства з досліджуваного питання, розглянуті підстави та порядок вибору права, умови та способи вираження автономії волі, здійснений аналіз меж здійснення автономії волі.

Монографія «Уніфікація міжнародного приватного права в ЄС» Руденко О.В. дозволяє зрозуміти специфіку процесу уніфікації в рамках ЄС, її відмінність і навіть унікальність. Комплексний підхід, який охоплює дослідження уніфікації всіх ланок МПрП (колізійного та конфліктного, а в найширшому сенсі – й матеріального та процесуального), сприяє формуванню цілісного уявлення про дану правову систему, про взаємозамінність її елементів і взаємодію між ними. Практичне значення роботи полягає також в аналізі ряду нормативних актів, розроблених у рамках ЄС протягом останнього десятиріччя і вперше перекладених українською мовою. Це дозволить спрямувати удосконалення нормативної бази МПрП України у відповідності з новими тенденціями, які намітились останнім часом у рамках ЄС, що сприятиме зближенню обох правових систем [33].

На кафедрі досліджується ряд напрямків міжнародно-правового спрямування, зокрема міжнародний комерційний арбітраж[14-16] та міжнародне митне право[32].

У 2014 році захищається дисертація зі спеціальності міжнародне право Гринюк Н.В. на тему «Особливості реалізації принципу суверенної рівності держав в сучасному міжнародному праві», авторка дослідила роль та значення принципу суверенної рівності держав у сучасному міжнародному праві, ретроспективу формування нормативно-правового змісту цього принципу в теорії та практиці міжнародного права, виділено її основні етапи. Крім того, проаналізовано основні підходи до визначення поняття принципу суверенної рівності держав у сучасному міжнародному праві, а також основні елементи його нормативного змісту, проблеми реалізації принципу суверенної рівності держав на сучасному етапі, зокрема, реалізація цього принципу в практиці міжнародних організацій. Авторкою встановлено особливості міжнародно-правового статусу мікродержав у сучасному світі в контексті принципу суверенної рівності держав та розглянуто співвідношення наднаціональності та принципу суверенної рівності держав з урахуванням сучасних підходів до вирішення цього питання в теорії та практиці міжнародного права.

У 2016 році на кафедрі Європейського права та порівняльного правознавства ліцензовано аспірантуру за спеціальністю 0.82 – «Міжнародне право», у 2017 році відкрито нові спеціальностей у галузі освітньої діяльності: 0.82 – «Міжнародне право» – ОР «Магістр» та 0.82 – «Міжнародне право» – ОКР «Бакалавр».

Незважаючи на свій молодий вік та новаторську справу з розвитку міжнародно-правових напрямків наукових досліджень та викладацької роботи в чернівецькому національному університеті, кафедра продовжує свої наукові дослідження в рамках кафедральної теми та використовує увесь свій потенціал для подальшого розвитку міжнародного права в Західному регіоні та Україні загалом.

Список використаних джерел:

1. Die Hrycenko I., Nykyforak M., Pacurkivs'kiyi P. Hyzdivan L. Professoren der juridischen Fakultat in Czernowitz. – Glanz und El end der Peripherie. 120 Jahre Universitat Czernowitz; Peter Fang Bern. Berlin. Frankfurta.M. New York Paris. Wien, 1998. – S. 101.
2. Eugen Ehrlich Internationales Privatrecht. Deutsche Rundschau. 1906. Jg. 32, Bd. 126 (März). – S. 419–433.
3. Hacman M. Convenția secretă între România și Austro Ungaria dela 1883. – Cernăuți, 1937. – 32 p.
4. Hacman M. Crearea noului imperiu italian: Extras din Arhiva de Drept Public. – Iași, 1939. – 52 p.
5. Hacman M. Diplomația germană antebelică. – București, 1933. – 60 p.
6. Hacman M. Drept commercial comparat. Vol. 1. – București, 1930. – 840 p.
7. Hacman M. Drept commercial comparat. Vol. 2. – București, 1932. – 856 p.
8. Hacman M. Dreptul internațional public și privat. – Cernăuți, 1924. – 320 p.
9. Hacman M. Noua politică socială germană și realizările ei. – Iași: Tipogr. A Terek, 1942. – 70 p.
10. Hacman M. Renașterea Germaniei ca putere mondială. – Cernăuți: Tiparul «GlasulBucovinei», 1939. – 80 p.
11. Hacman M. Tratat de drept internațional public și privat. – București, 1935. – 606 p.
12. Hacman M. Tratat elementar de drept cambial. – Cernăuți, 1921. – 151 p.
13. Universitatea din Cernăuți în peridoda interbelică / Mircea Grigoroviță. – Suceava: Mușatinii, 2005. – 290 p.
14. Волощук О.Т. Міжнародний комерційний арбітраж. Навчальний посібник. – Чернівці: ЧНУ, 2011. – 260 с.
15. Волощук О.Т. Поняття та правова природа компетенції міжнародного комерційного арбітражу / О.Т. Волощук // Порівняльно–аналітичне право. – № 3–1. – 2013. – С 116–119.
16. Волощук О.Т. Рішення міжнародного комерційного арбітражу: поняття й ознаки // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 522: Правознавство. – Чернівці: Чернівецький нац. ун–т, 2009. – С. 44–49.
17. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник, 2–е видання. – Тернопіль: Астон, 2003. – 432с.
18. Георгіца А.З. Міжнародне публічне право. Загальна частина. – Чернівці: Рута, 1995. – 232 с.
19. Георгіца А.З. Міжнародне публічне право. Загальна частина. – Чернівці: Рута, 1996. – 162с.
20. Георгіца А.З., Никифорак М.В. З історії юридичного факультету у 1918–1940 рр.// Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.333; Правознавство. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 5-8.
21. Георгіца А.З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики (монографія). – Чернівці: Рута, 1998. – 484 с.

- 22.Гіждіван Л.Ю. Взаємодія міжнародного права прав людини і міжнародного гуманітарного права у сфері покарання злочинців // Український часопис міжнародного права –2003–№4
- 23.Гіждіван Л.Ю. Вплив конвенції Ради Європи на українське законодавство про статус національних меншин // Науковий вісник Чернівецького університету. Сер. «Правознавство». Вип. 125. – Чернівці: Рута, 2001.
- 24.Гіждіван Л.Ю. Жертви стихійного лиха і право на гуманітарну допомогу// Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 31. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2006. – С.445 – 448.
- 25.Гіждіван Л.Ю. Право міжнародних договорів. Навчально–методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2006. – 36с.
- 26.Гіждіван Л.Ю. Про сучасне розуміння предмета міжнародного гуманітарного права // Держава і право. Зб. наук. праць інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАНУ. – Вип. 29. – К., 2005. – С.535–536.
- 27.Грекул–Ковалик Т.А. Декани юридичного факультету Чернівецького університету румунського періоду (1918–1940 рр.): [зб. наук. праць] / Т.А. Грекул–Ковалик // Науковий вісник Чернівецького університету [Правознавство]. – Чернівці : Чернівецький нац. ун–т, 2009. – Вип. 518. – С. 39-44.
- 28.Життєвий та творчий шлях професора і вчителя Аурела Зиновійовича Георгіци / упоряд.: Курко Я.С., Волощук О.Т., Чепель О.Д., Чебан В.І. – Чернівці: Технодрук, 2013. – 416с.
- 29.Задорожна С.М. Автономія сторін у міжнародному приватному праві: монографія. –Чернівці: Технодрук, 2008. – 216 с.
- 30.Марчук В.П. «Свободное право» в буржуазной юриспруденции. Критика понятий Е. Эрлиха / В.П. Марчук – К.: Вища школа, 1977. – 167с.
- 31.Марчук В.П. Євген Ерліх – основоположник соціології права / В.П. Марчук // Проблеми філософії права. – Том III. – № 1–2. – С. 147–151.
- 32.Міжнародне митне право. 2–е вид., перероб. та доп.: нач.–метод. посібник / О. Д. Чепель, О. Т. Волощук, В. І. Чебан / Укл.: О. Д. Чепель, О. Т. Волощук, В. І. Чебан. – Чернівці, 2013. – 204 с.
- 33.Руденко О.В. Уніфікація міжнародного приватного права в ЄС: монографія. – Чернівці: Рута, 2009. – 248 с.
- 34.Торончук І.Ж., Грекул–Ковалик Т.А. Основні етапи формування концепції «живого права» Євгена Ерліха / І.Ж. Торончук, Т.А. Грекул–Ковалик // Ерліхівський збірник. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Випуск 6. – Чернівці: Чернівецький нац. ун–т, 2012.– С. 107-109.
- 35.Чернівецький університет. 1875–1995: Сторінки історії. – Чернівці: Рута, 1995. – 207с.
- 36.Эрлих О. Основоположение социологии права: монография / под ред. В.Г. Графского, Ю.И. Гревцова. – СПб.: ООО «Университетский издательский консорциум», 2011. – 704с.

Summary. Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovich can rightly be considered as one of the centers of international law science in contemporary Ukraine. A number of scientific directions and theories related to the names of such scholars as M. Hackman, E. Ehrlich, L. Gidzhivan, A. Georgiza and several others were developed in this educational institution.

The history of the science of international law within the legal faculty of the Chernivtsi National University is directly related to the historical periods of the development and functioning of the Faculty of Law of the Chernivtsi National University: there are three Austrian (1875-1918), Romanian (1918-1940) and Ukrainian (1991 - till now).

The eminent figure of the Austrian period should be called the scientist - Eugene Ehrlich, who is rightly considered the founder of sociology of law. The scientific legacy of the scientist consists of more than fifty works based on the research that the scientist received in the multinational Bukovina, where the culture, morals and customs of such peoples as Austrians, Jews, Romans, Ukrainians, Hungarians, Russians, etc. were interwoven, indeed, such a large number of nationalities served as the basis for the development of the theory of the right of unions and the theory of "living" law, which in modern international law gets a new breath.

In the period of Romanian rule, the main work on organizing the educational and scientific process was assigned to the dean of the faculty - Maximilian Hackman. The main areas of his research works are the study of international public and private, commercial and promissory note law. During his pedagogical work Maximilian Hackman taught such special courses as commercial law, international public and private law.

The third - the modern period of the development of international law science at the Chernivtsi University dates back to February 2001 with the creation of the Department of International Law and Comparative Law at the Faculty of Law of the University, headed by Doctor of Law, Professor A.Z. Georgica. The appearance of the Department of International Law at the first time in the history of the University was due him. Professor A. Georgita was known to all scientific Ukrainian area and specialist in the field of constitutional and international law (he was a Doctor of Science in specialty of constitutional law in 1999), his works are important in the direction of international law in the field of human rights, principles of international law, democracy and the rule of law.

In 2001, for the first time, a candidate's thesis on the specialty international law on the topic "Formation and development of cooperation between Ukraine and the Council of Europe in the field of human rights" was defended, its author was L. Hyzdivan. After defense of the candidate's thesis by L. Hyzdivan chosen the direction of theoretical development in the field of international humanitarian law, which today is considered to be a priority in the world of international legal science.

In 2007, successfully defended two candidate's dissertations on international private law on the topic "Autonomy of the parties in the international private law" S. Zadorozhna and on the theme "Unification of

private international law in the European Union" O. Rudenko. On the basis of protected dissertations published corresponding monographs.

In 2014, there is successfully defended candidate's dissertation of international law specialization by N. Grinyuk on the topic "Features of realization of the principle of sovereign equality of states in modern international law".

The department investigates a number of directions of international law, in particular international commercial arbitration and international customs law.

Despite its young age and innovative work on the development of international legal areas of scientific research and teaching at the Chernivtsi National University, the department continues its research within the framework of the cathedral theme and uses its full potential for the further development of international law in the Western region and Ukraine as a whole.